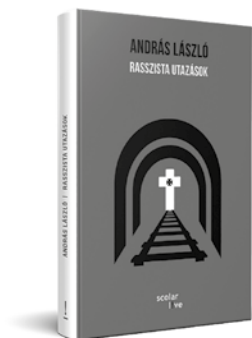

Nagyéci Kovács József

Rigorózus szentenciák

András László verseskötet után újra prózával jelentkezett. 2010-ben megjelent regénye és az azóta kiadott verseskötet (Világos indul, Műút könyvek, 2016.; kritikánk róla a Pannon Tükör 2018/1. számában) szerzői hangja egy jól körülhatárolható, jellegzetes teret teremtett. Olvasóként ezt várva (de elvárások nélkül) vettem kezembe a kötetet.

A megjelenése után egy olvasói réteg számára nagyon hamar kultikus könyvvé váló Egy medvekutatató feljegyzéseiből hangja halatszik most is. Az akkor Oneofus (szépen latinosan cseng, tudományosan, angolul viszont mindközönségesen annyit tesz: „egy közülünk”) főszereplésével megírt világ új leírást kap, a novellák narrátorai azonban egy dologban semmiképp sem változtak: egy közülünk mesél, és azért ő mesél, mert ő tud. Másoknak, sokszor mások helyett.

A kötet (jelzés és cím nélküli) *előszavában* egyenesen azt olvashatjuk: „azoknak kellene írni, akiknek már semmijük nincsen, akik meghalnak. Hogy nekik legyen mit - nem is az, hogy olvasniuk, hanem legyen valamijük egyáltalán”. Minimum két kérdés rögtön idekíváncozik: nem túl nagy vállalás -e ez, illetve, hogy mi van azokkal, akiknek van valamijük? Ők akkor kizáratnak?

Az első kérdésre könnyű is, nehéz is válaszolni. Mert a jó könyv, a jó szöveg egyrészt nem is léphet fel ennél kisebb igénnyel, másrészt a szövegek majd megfelelnek: jót állnak vagy nem magukért.

A második kérdés szintúgy válaszolódik

meg: az olvasónak, aki úgy hiszi, van valamije (esetleg sok valamije) azt lesz lehetséges belátnia, hogy mennyire törékeny, esetleges ez a valami, épp hogy alig van, szinte nincs. Nincs. És akkor az írások szövege leépít, majd újra összerak. Ahogy egy jó könyvtől ez - minimum - elvárható. A Rasszista utazások szövegei azonban emelik a tétet; a novellák és tárcák nem egyszerűen adnak valamit, hanem rigorózus szentenciózussággal működtetnek és működni segítenek.

A hogyant tervezem ebből megmutatni most.

Egy nem olyan rég megjelent interjúban (lapunk online változatában olvasható) a haza-élmény kapcsán arról beszél András László, hogy számára a haza a nyelv és ezzel együtt a gondolkodás is. Mindez azért fontos, mert két remek rövid szöveggel nyit a kötet, melynek központi témája ez. Családtörténet a múltból, generációk élete rövid feljegyzésekben, közte a magyar történelem megannyi vihara, kataklizmája. András László nem fél egyik és másik szempontból (a pár-novella címei is utalnak erre: *Származástechnika - a menekültek*, *Származástechnika - a megszállók*) mélyre ásni és megmutatni, értékelni és további értékelésre felkínálni azt, amit hitvallásosan újra és újra kimond: „magyar vagyok”. Ez a két rövid, tömör haza-szöveg a kortárs próza két szép haza-szövege, ha lenne mostanság olyan. Mindenesetre a két szöveg tesz érte, hogy lehessen.

A kötetet klasszikus (és klasszikus mélységű) novellák és rövidebb, karcos, karcolatnyi hosszúságú (de nem mélységű!) szövegek teszik teljessé. Előbbiek közül is kiemelkedik két írás, az *Örök visszatérés* és *Az ebéd*. Közös bennük, hogy mind a történetek elmesélésének lehetőségeiről, mind az időről komoly és befogadható megállapításokat tesz, előbbiben látens, utóbbiban nagyon is plasztikusan.

Az *Örök visszatérés* a Serpenyő nevű kocsmában játszódik: rom-szituációs környezet, beszédes (és beszédes nevű: Doki, Egy hang a múltból, Brazil) alakok és egy haláleset, ami egy időre kizökkenti a szereplőket a kataton életből. András, bár az efféle irodalomnak komoly (és minőségi) hagyománya van, nem csak ennyit hoz; a novella katasztrófa-vígjáték, tragikomédia. Az idő itt (semmit meg) nem telik, csak múlik. Így aztán az egyik szereplő hirtelen (tetsz) halála, majd temetése, a felfoghatatlan és feldolgozhatatlan változás után a szereplők – mit tehetnének mást – visszatérnek a Serpenyőbe, és ahogy a narrátor mondja: „onnan már tényleg nem mentünk sehová”. Hova is mehetnének?

Az *ebéd* című terjedelmesebb elbeszélés hosszabb időszakokat ölel fel: a személyes mikrotörténetek egymásra- és egymásba-épülésének szétszálazhatatlansága felől magyarázza a közös történetek bonyolultságát. Egy munkahelyi ebéd - a tökéletesnek tűnő program. Az élet egyszerűen élvezhető és eközben jól leírható részei a szereplők narrációjában fontos és ezért nehezen megválaszolható kérdéseket hoznak elő; tanulság nincs sem a történetben lévőknek, sem nekünk, olvasóknak. Andrásról távol áll a szájbarágás és a kijelentés. A szövegszervező rigorózusság, a pontosság és fegyelmezettség nem a bölcsesség sulykolásában érdekelt, hanem a következetes végiggondolásban. Ezt adja a szentenciózusságot az egészben és a kiemelhető részekben is. Az ilyenekben például: „az, hogy dicsérjük az Urat nem azt jelenti, hogy piros pontot rajzolunk neki a hittan-füzet-

be” (*Blaszfémia hegy- és vízrajza*), vagy ez: „a majdan kitörő tűzvészre sem lehet úgy felkészülni, hogy mindennap megiszunk egy vödör vizet” (*Szent Pál levele a helybeliekhez*).

Az alig 130 oldalon huszonnégy írás soraközi, ebből is kiolvasható, hogy Andrásnak a szövegek rövidségével is célja lehet. A kötet egy része nem is klasszikus értelemben vett novella, hanem inkább egy-egy ötlet miniatűr kidolgozása, szövegtest olyan fogalom-csontvázak köré, melyeket hétköznapi használatban kevésbé filozófiai mélységgel mondunk, írunk le. Az olvasót elsősorban a bagatell tétellel kapcsolatos szerzői elbizonytalanítás teszi próbára. Ilyen remek rövid szöveg *A mindegyről* szóló, vagy az első megjelenése óta sokfelé idézett rövid, tulajdonképpen versként is olvasható mini-értekezés, *A vége*. Tárcák, amik újraértelmeznek egy közismert vagy már felismerhetetlenné kopott témát.

A tárcák itt nem alacsonyabb rendű minőségileg a novelláknál, csak másabb: a szövegek elbeszélői jóval alanyibb megszólalásokkal mondják el az általánost, azaz egy-egy gondolati szál nem feltétlenül van rábízva a szöveg teremtő erejére, a mondatok direkttebbek. Mindez akkor is áll, ha a megszólaló (egy fiktív Pál apostol a *Levelek*-sorozatban, a bibliai Lázár képelt alteregója [*Lázár hazatér*], stb.) arcot és személyt adnak a hangoknak. András tiszta logikával, erős feszültségteremtő erővel artikulálja a szövegeken át azt, amit és ahogyan lát a világból. Az olvasó pedig örömmel néz vele együtt; igen, még a nehezen nézhető is örömmel. A felfedezés, a rátalálás örömeivel és azzal a megkönnyebbüléssel, hogy helyette artikulálja valaki a világ működéséről alkotott véleményét. A rigoróz szentenciózusság tényleg az olvasó helyett beszél. A többi a mi dolgunk.

A szövegek nem hazudnak. Ebben nagyon hasonlítanak annak az írásnak a hőseire (az azóta már kihalt indiánokra, a Sen-kise törzsre), akik technikailag nem ismerték a hazugságot. *A nyelvről, amelyen nem lehetett hazudni*, hősei egy társadalmi katasztrófa

után elhatározták, hogy új nyelvet alkotnak, amelyen képtelenség hazudni. (Ez természetesen csak a szóbeliségre vonatkozott, jegyzi meg az elbeszélő. Ez a finom önirónia csak hitelesebbé teszi az elbeszélést, miközben nem oldja fel az írásbeliség-szóbeliség és az azokon belül elkövethető hazugságok közti különbség dilemmáját.) Európai kutatók aztán, a nyelvet tanulmányozandó, a törzshöz való megérkezésük után nem sokkal tönkretesznek mindent, de a legenda, az elképzelt teljes szinkron szó és tett között, megmarad. A harmóniát nem lehet csinálni, de folyton utána kell járni. Ez a kötet egyik komoly tanulsága.

Végül, de nem utolsó sorban azt is érdemes megemlíteni még, hogy szép kötet a Rasszista utazások. Már a borító is munkát ad a szemnek. A címet viszont nem értem. Mi az, hogy rasszista utazás? Van olyan? A Scolar sorozata mind a szerzők, mind a könyvtárak tekintetében egy ideje már a

kiadó-élvonalban foglal helyet.[Jó munka, összhangban a szerkesztés (Babiczyk Tibor) és az egyéb, nem mellékes kiadói munka (borítóterv: Papp Rita)]. Éppen ezért talán tőlük lehetne megtudnom, hogy miért lett ez a lehetetlen címe a kötetnek, ami előttem, pedig sok szövegét nem először olvastam, megfejthetetlen maradt. És lemaradt a tartalomjegyzék, ami végül is nem hiba, hiszen aki elolvassa, a kötetet sok részletét hosszú időre meg fogja jegyezni anélkül is. Mert tényleg lehet, hogy „a hogyan kellene élni kérdés előbb-utóbb magától is megoldódik. Persze a másik kérdés is megoldódik, csak utána már nem lesz több kérdés. Néhány választ jó volna összekaparni addig, hátha lesz köztük igazi is.,

(András László: Rasszista utazások,
Scolar, 2018.)

Farkas Ferenc: Matisse – Velencei árnyak – 2018